

Олесь Ульяненко

СТАЛІНКА

Харків
«Фоліо»
2026

ЧАСТИНА ПЕРША

Першим, розкарячивши ноги, сапонувши ніздрями, невтримно, мовби сновида, калатаючись межі упрілими, окатими стінами каналізаційного ходу — глухота погорі — у сліпоті віконця угледів джергаве сонце Лопата; він мляво, телям промукав, з потугою розвів руками, зірвавши із за-дерев'янілих уст «охах», — і той вихоплений з поночі вигук, і те «охах» злилися з хлюпотінням води; відтак Лопата обтер на підборідді слину, прошкабарчав крізь жовті, гнилі пеньки зубів, вкотре пойорзав всохлими пальцями підборіддя, шикнув, зачепився об металеву трубу і беркицьнувся у баюру брунатного місива. Лорд ізрозгону наскочив на сутулу, прогнуту хребтину Лопати: бруківкою, по перевернутій мушлі міста, — місто вгадувалося злинялим вечірнім полотнищем неба, — бруківкою знадвору на дріб гороху билися кроки; надокучливо, але все ж таки радо, навіть по-новому вуркотіло для Лорда — як біля моря — виїденою мушлею: бемкання вежового годинника, запустілі артерії вулиць зі слизнявою сльотою, покритих по-ніччю, шарудіння змоклих газет і яскраво розтягнуті смуги світла; коли вони втікали з Лопатою — дощ шамрував зранку, тож куца, зашмульгана пам'ять Лорда прищилася двома півкулями, затьмареними галоперидолом, ворущилася у передосінній сльоті і початком кінця висотувалась тонкою ниткою коридору, — вмент він, Лорд, бачив той коридор, свіжовифарбуваний коридор, що навертав

на затьмарений розум думку. Це найважче натужитись думати; але в каналізаційній трубі до Лорда повернулося, тільки — не чого хотів, а — від чого тікав: біла будівля божевільні за номером п'ятим, як сукроватились від води заґратовані шиби, а божевільні й побожеволілі од галоперидолу, — будівлі за номером п'ятим, — вилизували із піднебіння рештки їжі, декілька разів пережовували, тирлючись на дивані — єдиному на всю палату й коридор, і ті, котрим не пощастило зайняти місце, човгикали із кінця в кінець: самітні свічки у тумані нейролептиків; а дерева прогиналися вітром, оббризкуючи стіни страпатими тінями; побожеволілі втихали, скляно причаровані дійством природи за ґратами. І не знати про що думки: сніданок з прогірклого маргарину, ріденький чай. І старий жид у півкулях мозку; старий у довгополому халаті крадькома витягував складеного учетверо шматка паперу, огризком олівця щось занотовував. Власне, перед Лордом із перших же днів постало: тут, у божевільні, не треба думати, бо думають усі; він, Лорд, був найбільш думаючою людиною, — в цьому медперсонал помічав щось зверхнє, що-правда, Лорд тішився першими днями з того, що не такий, мовляв, недоумок, ні вам, придуркам, до мене, ні мені до вас; та, певне, оте нотування старого жида навернуло на втечу, коли вже Лорд зовсім сомнамбулою переставляв ноги, споглядаючи тільки, як осінь по вікнах — голо і падлюче в'їдається, і відтоді Лорд почав придивлятися до старого жида Бушгольца, що завше осторонь — чи то дурень, чи ні те ні се; божевільня прокидалася о пів на шосту, — хворі не вставали, а санітарам уривався терпець, тож перекидали просмерділі матраци: хворі й побожеволілі лежали пластом, купи тіл ворушилися, жвавіші топтали і били ногами геть нерухомих, а потому всі гуртом перлися до виходу, пускаючи прозоре плетиво слини. Медперсонал відкривав убиральню всього на пів години — знімалися

ручки на дверях, ховалося все, що коле і ріже; дорога до вбиральні ще задовго до оправки вимащувалась жовтими калюжами сечі; санітари, дебелі хлопчаки з медучилища, практиканти, сонно, нудьгуюче поглипували на той рей-вах: як нишпорять прозорі подобі людей у баках сміт-тезбірників, вишукують недопалки, шматочки незагид-женого паперу. Лорд — неосліплим, невтомним оком спостерігав за усім цим, на ту пору розжившись циклодо-лом, наполовину розгальмований, — циклодол здобув у старого Бушгольца: «Я вот што вам скажу, маладой человек: вручіте себя в руки Богу, а глотайте лучше вот это, што я вам дам, і не глотайте то, што дают врачі, і найдіте себе товарища, ілі ви імеете возможность стать похожим на етіх...» — говорив старий, стоячи спиною до Лорда: ви-білене лице плавало у вичищених кахлях; хилитав полами синього халата, котрі видавалися тільки довгостроковим в'язням божевільні за номером п'ятим, і щось занотовував на цупкому картоні. Побожеволілі — потилиця в потили-цю — канючили недопалки, попоїсти, оживали на пого-ду, — цю пам'ять Лорд не хотів тримати, і тільки в каналі-заційній трубі, згодом, відчув жах усього, що творилося по той бік божевільні, — де впевнено шаркотіли кроки — сви-стіла пуста; і першим до втечі було те, коли пантякуватий Лорд надібав каналізаційного люка, а з часом, зазнайо-мившись із Лопатою, добрав, що люк виводив донизу, куди його, Лорда, супонили на кафедру медінституту для досві-ду і досліду майбутніх лікарів-психіатрів. «Ви не очень пронимайтесь етім, маладой человек... ви попалі в таке місце, што нікто даром і ні за што не попадает, — говорив старий. — Ведіте сібя умно, но не заумно — ви понімаєте...» Лорд тямив, але тягнув своїє, — єдиному чоловікові з па-лати, йому снилися сні, єдиному хотілося жінки й свободи. На кафедрі «канав» під дурника, годинами ніс усіляку аби-щицю, — за напученнями старого. «Во, такіх би дураков

побольше», — шепотілися по кутках молоді медички; Лорд перекидався анекдотами на закиди про «манію переслідування», «антігосударственный переворот», а сам на розумі: чавунний каналізаційний люк. «А вам жінці не хочеться?» — головлікар із-за скелець окулярів лупає сірими, короткозорими очима. «Сульфазину, тільки про сульфазин, доктор, мрію», — відкидав. «Подлец», — шмаркав од вічної нежиті лікар, шурхав рядами отупілих хворих, що на дивані вигойдувались в одному й тому ж ритмі, — підходив до санітарів, жваво тупцював ногами, реготав лошаком, розповідав анекдота; перестрибом біг, брав у сестрички Наді — худа мов скіпка — білу пластмасову дощечку і щось швидко витирав гумкою і креслив олівцем. Загодя довготелесого Лорда тягли, гепали кулаками у спину; помічніш затягували у гамівну сорочку, — волоком до лежачої палати; доки тягли, кахля густо рясніла кривавими плямами; відтак «під голкою» він злигався з Лопатою, що з ревнощів пристрелив дружину і, прикручений до ліжка, тіпався од надмірної дози сульфазину, «харашо, хааашо, хахашо» вистрьопаними губами ворухив у повітрі, наче якесь закляття, — викидав із нутра скарги до санітарів у зачовганих халатах: «...вона лежить, а з дула дим... тоненький дим... цівочкою по землі, по травичці... сизий дим... вона вночі приходить, тихо ступає, приходить і говорить, а я мовчу, бо нема сказати чого... нема... і зараз приходить... приходить...» А сусід через хату, гомосексуаліст Бронька, клепав язиком: прокрався, мовляв, а потому пристав до секти Єговітів, пробував стужити горе у постах і молитвах та суспільному зляганні — Бронька навіть знімав штани і показував, як ото воно приблизно відбувалося; якимось дивом Лопату не засудили: «Да-а, Лопата, — під'юджував Лорд, — хто бараном вродиться, тому вовком не бути». Підійде Бронька — кургузий, немов обгорілий недокорчований пеньочок, протираючи затягнуті слизнявою очі,

поканючить у санітарів «Прими», а далі сяде і треться сидницею об білу кахлю; і Лорд пам'ятав цю білу, ребристу кахлю, — пам'ятав ще з армійських часів, бо про те, що він думав, нагадувало місиво зелених мундирів, бо те, що надходило, не утнеш ні спогадом, ані думкою. Отак підстрибує до довготелесого Лорда з рудими пацьборками до пліч, «да падліна больно умний штови стрічся», — а зір того Лорда нишпорить червом по всіх закутках, для Броньки завше знайдеться смачний, просмерділий недопалок, вилежалий десь під теплобатареею недопалок; а найбільше задоволення для Броньки виставляти напоказ статевий член — зирити на нього, ховати, знову зирити, показувати санітарам, о-о-о, Бронька ще молодець; підійде Бронька, лагідно притулиться до плеча Лорда, нагадає, що земляк Лопатин: «Ти того... не зв'язуйся з Лопатою, бо ото так, — церква стояла у нас, у Попівцях айайай стояла. Антіквар, а не церква: рублена, дерев'яна; батюшка так читали, так читали і все по-нашому читали, так читали, ох-ох-ох читали, як говорив батюшка — слізьми сходилися, — тоді я малітгусинький був, такий собі шалапут... голова болить, голова болить... ай-ай-ай свистить голова... а в церкві прохолода, руки дубіють навіть у спеку, у серпень або мов у лісі...» — по хвилі Бронька змовкав, стрибав на лівій нозі, немов витрушував воду з вуха, як дітлахи таке проробляють, вискочивши зі ставу, — очі вертілися орбітою: жовті білки з синіми прожилками; Лорд тужив мізки: сірий очерет, прогнутий вітром, вітром, що падав десь ізгори рудуватих круч, а він, маленький недоросток, по-дорослому цілує зовсім тобі дорослу дівчину: отямившись, обертав голову, підступав до заґратованого вікна, тріщав верболозом за стінами, і озеро рябіло; Лорд переводив зір і бачив у тумані сині плями, жовті образки, що віддалялися й танули, а потому Броньку, що вистрибує, присідає навпочіпки і тягне Лорда за коміра: «Перестала голова свистіть...

перестала. Зовсім перестала, а у брата Лопати свистіла, — ми тоді маленькі були, отакенькі були, — тут він знову стрибав на нозі, — а свистіла... свистіла, бо батько як прийшли, большеки пороли шомполами, усіх пороли, а їх не зайняли: старий балакав, що вони од протелірату... батько Лопати з дідом Єрескою побили шибки та й у церкву влізли... а брат після того, як вони... ой голова свистить... свистить голова... і в брата Лопатиного свистіла...» — Бронька щезав, і Лорд уже бачив його, визирнувши з «лежачої», бачив, як у міцного гевала санітарного корпусу мало не до вуха розтягувалась посмішка, а Бронька шепотів щось на вухо, простягав п'ятірню, а той, вислухавши, хилитав ляльковою голівкою і вів Броньку до туалету; загодя вертали — санітар з упрілим чолом, а Бронька підтримував руками сідницю, шкутильгаючи добирався до дивана, зганяв обмашеного зеленкою, у виразках Лопату: «Ну що? Хто краще кінчив... Ото о-о-о», — вмовившись, повертав до Лорда: «ай-ай-ай залізли на церкву, б'ють сокирою, а батюшка заюшеними губами говорять, молитви липнуть до губів... Юшку батюшка обтирають, баби кричать не своїм гласом... дзвін калатнув, дід бах сокирою, бах сокирою... тут червоним зайнялося, кругом церкви зайнялося, дзвін у-у-у проламав крилос, упав, покотився, ноги луснули у тракториста, — хрясь, гілкою сухою тріснути, — а тракторист уже ворота поламав, і ікона Миколи Чудотворця в bagno... і хрест птахом полетів над селом, упав за селом, бо Єреска шмаг по хресту, шмаг, і хрест полетів і упав на сел...» — Бронька уклякав, і Лорд відвертався до заґратованого вікна; Бронька знову пускався кола, — чіпляв санітарів руками, санітари давали копнів, — падав навзнік біля вбиральні і жалібним голосом канючив «дай, дай, дай, дай, братка, покурити... дай», — дриґав рукою по-жебращькому; медперсонал переморгувався: «Може, Бронька, тебе виписувати пора — больно похож на

умного человека...» — відтак Бронька підступом, крадькома до лежачої палати: «...батько Лопати повистелював іконами підлогу у свинарнику, став потому, взявся у боки і горланить через тин, пританцьовуючи, до брата мого: мов, «Никифоре, покарав мене Бог, га?» — і сміється, сміється... колись сміх людський був, а то жах — нелюдське щось... а син його на острові телят пас, зелений острів од трави, — пас та книжку читав айайайай, — як поверне головою — хряц — так і ходив місяців зо два, ревів биком, а нормальним же вродився — матір рідну у свинарнику, у яслах покрив, поговорювали, він, той виблядок, точно їхній виблядок до інституту подався, заздри я йому, айайай заздри...» — пускаючи соплі, вистрибом біг, сідав на гузно, перебираючи руками, тягнув по кахлі упродовж коридору; старі в'язні божевільні за номером п'ятим поговорювали, що на «лежачу» тягне, бо там жратву на тацях, прямо під носа приносять, і що він, Бронька, ніякий не вчитель, і з нього вчитель, як хрін із мірошника, бо сам баптист, а з Лопатою вони не поділили сестри по вірі: еч, вовк линяє, а натури не міняє. Головному лікареві ця метушня з Бронькою обридла; підходив: «На лежачу». Там-то Лорд і потоваришував з Лопатою — нікуди дітися од Броньки: «...а у синочка шия хрясь, так і помер там же на яслах, де матір покрив»; Лопата тулився до Лорда і годинами розповідав про дітей та про пристрелену дружину: «Вона лежить, а з дула дим... тоненький дим... сизий дим»; підходив лікар, після чергової очистки мізків сульфазином та шоккових сеансів інсуліну, лагідно, мовби хворий у хворого, питав Лопату: «Ну што, лучше? Ну-ну-ну-у... Завтра зайдьоте ко мне». Зайти «ко мне» страхопудило хворих, означало «постукать»: лікар складе на відполірованій поверхні столу руки, складе, а перед тим попільничку тобі довірливо, сигарету, ще й сірником кресне: «а што там, а почему, да і как так можна, у вас ведь»; люди водили

ЗМІСТ

Частина перша	3
Частина друга	49